

Daan Westerink

VERDIEN ZONDER JOU

Jongeren over de dood van iemand die ze lief is

Daan Westerink

Verder zonder jou

JONGEREN OVER DE DOOD VAN
IEMAND DIE ZE LIEF IS

Derde druk

Uitgeverij
Ten Have

Inhoudsopgave

Voorwoord 8

Inleiding 15

JONGEREN OVER DE DOOD VAN IEMAND DIE ZE LIEF IS

Anna van der Wal over haar vader Jacob van der Wal. 21

Natascha Olbach over haar zusje, broers en moeder. 29

Laura Schouls over haar vader Leo Schouls en haar opa Stoutjesdijk. 37

Ilona van Ravenstein over haar broertje Bjorn van Ravenstein. 45

Linda over haar ouders. 51

Pascalie van Vliet over haar vader Maarten van Vliet. 57

Reineke de Bont over haar ouders, Nico de Bont en Annemarie
Kleiberg. 63

Lisa van Balen over haar vader A3. 71

Eva de Boer over haar ouders, Marga van Arnhem en Ruud de Boer. 81

Monica Schevel over haar zus Janny Schevel. 91

Manon Heuvelink over haar vader Ferdy Heuvelink. 99

Kaey Hoeve over zijn oma Sammie. 107

Amber van Ameijde over haar vader Frans van Ameijde. 113

Anne Verhoeven over haar vader Bert Verhoeven. 121

Najija Halim over haar vader Halim Feizi. 127

Saskia den Heijer over haar vader Jan den Heijer. 135

Fabrice Jorissen over zijn vader Peter Jorissen. 145

Sam over zijn vader Patrick. 151

Cindy Rooijackers over haar moeder Carine Rooijackers-Verstralen. 157

Juval Hüpscher over zijn vader Peter Hüpscher. 165

Wopkelien Bruinsma over haar zus Femke Bruinsma. 171

Irina van den Berg over haar broertje Rick van den Berg. 179

Lonneke Wolterink over haar vader Joop Wolterink. 185

Evi Lahaut over haar vader Jean Lahaut. 193

Sterre Poelman over Wim Sukel, die haar als een vader opvoedde. 200

Annika, Tristan en Kim van der Linden over hun vader Noud van der Linden. 207

Zilveren tips 227

Boeken voor jongeren over verlies 233

Boeken over jongeren en verlies 236

Websites over rouw 237

Woord achteraf 240

**Jongeren over de dood
van iemand die ze lief is**

Tuin

De bomen komen uit de grond
en uit hun stam de twijgen.
En iedereen vindt het heel gewoon
dat zij weer bladeren krijgen.
We zien ze vallen naar de grond
en dan opnieuw weer groeien.
Zo heeft de aarde ons geleerd
dat al wat sterft zal bloeien.

TOON HERMANS

Anna van der Wal over haar vader Jacob van der Wal, die op 29 juni 1989 overleed. Ze was 3 jaar oud toen hij stierf.

Anna: Papa is hier, vlak bij me. Ik praat met hem, en droom ook over hem. In een van mijn dromen zat ik bij mijn oom in de auto, mijn vader was een beetje een voorbeeld voor hem. Ik draaide me om, draaide weer terug en ineens zat papa naast me. Het was zo echt, dat ik huilend wakker werd.

Voor mijn gevoel is hij niet helemaal weg. Het is alsof hij me duidelijk wil maken, ook door zo'n droom: 'Ik ben er nog voor je.'

De avond voor zijn dood was er feest aan boord van het schip waar hij voer. Hij was luitenant-ter-zee bij de Koninklijke Marine. Op de brug heeft hij die avond met een collega naar de sterren staan kijken, hij vertelde over ons, zijn gezinnetje en thuis. Hij sliep samen met een andere collega in een hut. De volgende ochtend voeren ze in de Golf van Biskaje, bij Frankrijk. De collega van mijn vader ging douchen en zei iets tegen hem. Mijn vader reageerde daar niet op, hij lag in bed met de rug naar hem toe, op zijn zij. Na het douchen ging die collega bij mijn vader kijken. Toen bleek dat hij niet meer ademde. Ze hebben geprobeerd hem te reanimeren, maar het was te laat. Papa is gestorven met zijn gezicht naar onze foto's gericht. Hij was 35 jaar. Het schip is opgestoomd naar Bordeaux waar mijn vader naar een mortuarium werd gebracht. Vijf dagen na zijn dood arriveerde hij per vliegtuig in Nederland en werd met een auto naar Makkum gereden. Er is geen autopsie gepleegd, maar ze vermoedden dat hij in zijn slaap een hersenbloeding of een hartstilstand heeft gehad. Het geeft rust dat hij hier zelf waarschijnlijk niks van heeft gemerkt en dus ook geen pijn heeft gehad.

Op het moment dat er bij ons thuis werd aangebeld, was mijn moeder in de

woonkamer, mijn broertje Albert Jan lag boven te slapen en ik was beneden in de speelkamer aan het spelen. Ik deed de deur open, terwijl mijn moeder eigenlijk al onderweg was dit te doen. Twee mensen van de Sociale Dienst van de Marine stonden voor de deur. Een man en een vrouw. Mijn moeder wist meteen dat er iets mis was. Die mensen hebben het verhaal niet rustig kunnen vertellen. Mama eiste dat ze meteen vertelden wat er aan de hand was, een van de twee kon zich toen niet goed houden, en vertelde op de deurmat bij de voordeur dat mijn vader die nacht was overleden.

Ik heb mijn vader niet meer gezien na zijn dood. Mijn moeder wilde ons niet aan het schrikken maken. Ik respecteer deze voor haar moeilijke beslissing. Ik was wel bij de crematie. Er werden saluutschoten gegeven en ik weet nog dat ik daar bang voor was. De buurvrouw zat in een kamer naast de zaal, die ving mijn broertje op. Na de gewerschoten wilde ik ook naar haar toe. Dus echt erbij aanwezig ben ik niet geweest, er zat een deur tussen. Als ik had gewild had ik erbij mogen zijn, maar dat wilde ik op dat moment niet. Ik realiseerde me niet dat papa was overleden en nooit meer terugkwam. Ik was 3 en voor mijn gevoel kon mijn vader elk moment binnenlopen.

Mijn moeder heeft de hele ceremonie laten opnemen op een cassettebandje. Ik luister daar nog steeds af en toe naar. Mijn *pake*, de vader van papa, heeft tijdens de crematie gesproken en als ik dat terug hoor vind ik dat wel erg knap. Daar stond hij dan, afscheid te nemen van zijn enige kind, dat doet me soms veel verdriet. Ik heb op school een bootje gemaakt voor papa en dat bootje is samen met een brief van mijn moeder mee verbrand en later mee uitgestrooid. De bloemen op de kist waren afkomstig uit de tuin. 's Ochtends voor de crematie is de bloemist gekomen en heeft hij uit onze tuin heel veel mooie bloemen geknipt, waarvan hij het bloemstuk heeft gemaakt. Mijn vader en moeder hadden samen veel werk aan de tuin en waren er dan ook erg trots op. Mijn vaders as is uitgestrooid over de Noordzee. Opa en pake zijn aan boord gegaan van een marineschip en hebben op de Noordzee de as en drie rode rozen uitgestrooid. Mijn moeder heeft hiervoor gekozen, omdat de zee niet alleen mijn vaders beroep was maar ook zijn grote hobby en passie.

Ik was nog maar 3 toen mijn vader overleed, mijn broertje was anderhalf. Ik heb mijn vader dus niet heel goed gekend omdat ik nog zo klein was. Ik kan

me nog wel een paar dingen herinneren en gelukkig hebben mijn moeder, zijn ouders – pake en beppe – en de ouders van mijn moeder altijd heel veel over hem verteld. Ook hebben we video-opnames van vroeger waarop hij nog goed te zien en te horen is. Mensen die hem hebben gekend weten ook altijd wel wat te vertellen en dat is fijn om te horen.

Mijn vader was supertrots op mij. Voor ik werd geboren ging het drie keer mis met de zwangerschappen van mijn moeder. Toen ik er uiteindelijk was, acht weken te vroeg maar gezond, waren mijn ouders natuurlijk superblij en trots. Uit verhalen heb ik begrepen dat waar mijn vader was, ik ook was. Wat ik me nog kan herinneren, is dat als ik huilde om niks, me eigenlijk een beetje aanstelde, hij dit oploste door te zeggen: ‘Zit er nog een traan in die dikke teen?’, waarbij hij in mijn dikke teen kneep om bij wijze van spreken de laatste traan er nog even uit te persen. Dat kriebelde en dan moest ik weer lachen. In de herfst kwamen de ganzen en die noemde hij altijd ‘de ganzenvriendjes’, misschien naar aanleiding van Niels Holgerson, een tekenfilm waar we toen ook wel naar keken. Als ik nu ganzen hoor doet het me daar weer aan denken.

Ondanks dat mijn vader is overleden, heb ik een hele fijne jeugd gehad. Mijn moeder heeft het echt heel goed gedaan. Ze was soms terecht verdrietig, heeft toch ook wel veel alleen moeten doen, maar was er altijd voor ons. Ze heeft tijdens het afscheid nemen mijn vader beloofd ons ‘terecht te brengen’ en dat is haar goed gelukt. We hadden een groot huis met een grote tuin en opa en oma woonden vlak bij ons. Oma lakte geregeld mijn nagels rood en opa en ik hebben heel vaak in zijn garage geknutseld, die hij het fabriekje noemt. Opa was dan vaak met iets bezig voor hun boot en ik timmerde met hulp van opa zelf iets in elkaar. Er was aandacht genoeg en er kon veel. In vakanties gingen we vaak uit logeren naar mijn pake en beppe in Jirnsom. Dat was altijd een geweldig feest! ’s Avonds hadden we het *Jirnsumer prakje*, dat waren dan gekookte aardappels met groente, vlees en jus.

Ik was geen ster op school. Ik denk dat dit te maken had met het overlijden van mijn vader, met de nieuwe vriend van mijn moeder en de aandacht die ik wilde. Ik was er op school niet helemaal bij met mijn gedachten. Ik heb veel tests gehad en het had niet veel gescheeld of ik had op het speciaal onderwijs gezeten. Ik was er niet minder vrolijk om, ging gewoon mijn gang.

Ik weet nog dat we de dagen moesten leren en dan ging de meester 's ochtends per toerbeurt vragen of je wist wat voor dag het was. Dit vond ik vreselijk, omdat ik het niet wist, ik was daar helemaal niet mee bezig. Thuis was het veelal fijn en ik kreeg er op mijn zesde een lief broertje bij, Michiel Jacob. Mijn vader heette ook Jacob, dus eigenlijk is Michiel naar hem vernoemd.

Ik ben altijd gek geweest op dieren, we hadden thuis konijnen, cavia's, hamsters, vissen, poezen en vogels. Eigenlijk waren ze bijna allemaal van mij, ik verzorgde ze heel graag. In groep zeven was ik er al heilig van overtuigd dat ik naar het Agrarisch Onderwijs Centrum wilde, een vmbo-school. Daar bloeide ik helemaal op, ik werd een strever. Ik ben op het vmbo in het leerwegondersteunend onderwijs begonnen, maar na de zomervakantie stapte ik over naar een hoger niveau. Hier was ik heel trots op.

In de tweede klas gingen mijn moeder en de vader van mijn broertje uit elkaar. Het huis stond te koop en wij waren op zoek naar een huis in Sneek. Mijn ouders hebben elkaar op het water ontmoet, iedereen in de familie zeilt, en tot mijn vader overleed waren mijn ouders veel met ons op het water. Wij waren met zijn vieren ook weer gaan zeilen en kregen een zeilbootje, een Flits. We deden mee aan wedstrijden, tot grote vreugde van opa, oma, pake en beppe. In het begin ging het niet zo goed met het wedstrijdzeilen, maar later kregen we er steeds meer lol in en leerden we ook meer mensen kennen.

Op het water leerde mijn moeder onverwacht haar huidige partner kennen. Ze waren er beiden niet naar op zoek, maar toch overkwam het ze. Ik vond het heerlijk om mijn moeder zo gelukkig te zien. Ze zijn nu alweer acht jaar bij elkaar en wonen in Goingarip, aan het water. Ik vond het wel heel moeilijk om het huis achter te laten waar ik ben opgegroeid, dat mijn vader en moeder ooit kochten, waarin zoveel gebeurd was, vreugde maar ook verdriet. Ik ben mee geweest naar de overdracht van het huis en ik heb heel veel gehuild toen.

Zeven jaar geleden kreeg ik verkering met Danjel. Ik was al eerder verliefd op hem, maar net als bij mijn vader en moeder zag hij mij een jaar later pas echt staan. Ik ken hem ook van het zeilen. Zielsgelukkig ben ik met hem en op 2 oktober zijn we getrouwd. Hij weet alles van me, kent me door en door. Hij moest eerst wel wennen aan mijn huilbuien om niks. Gelukkig kon ik

hem duidelijk maken dat ik huilen om niks – of eigenlijk huilen om alles – soms nodig heb. Op die manier lucht ik mijn hart, praten heb ik dan soms niet eens nodig, maar alleen zijn stevige arm om me heen is genoeg. Ik kan het ook heel goed vinden met zijn ouders. Zij hebben me, samen met mijn vriend, geleerd om alles bespreekbaar te maken. Ik kan met mijn vriendinnen ook over mijn vader praten, meestal loopt het dan wel uit op janken. Dan huilen we met z'n vieren een potje en komen er ook herinneringen van hun belevenissen bovendrijven, en daarna is het weer klaar.

Danjel is leraar economie, hij heeft mij veel geholpen met dat vak. De vriend van mijn moeder is wiskundeleraar, hij hielp mij met wiskunde. Ondanks mijn liefde voor dieren en bloemen besloot ik niet verder te gaan in de agrarische wereld. Ik wil graag met kinderen werken, en heb na het vmbo de mbo-opleiding Sociaal Pedagogisch Werk gedaan. Ik ben afgestudeerd met een scriptie over rouwverwerking bij kinderen. Ik heb voor de school waar Danjel les geeft een stappenplan ontwikkeld, het protocol 'Plotselinge dood op of rondom een school'. Dat was heel confronterend, maar ook goed om te doen. De school heeft het protocol ook echt in gebruik genomen. Toen ik twee jaar geleden afstudeerde dacht ik dat ik genoeg had van studeren. Ik heb in de zomervakantie in een sieradenwinkel gewerkt en heb toen de knoop doorgehakt. Nu zit ik al weer in mijn laatste jaar van de hbo-opleiding Sociaal Pedagogische Hulpverlening. Door mijn vooropleiding doe ik er een jaar korter over. Ondertussen heb ik gewerkt in de gehandicaptenzorg. Ik heb gezinsondersteuning op zaterdag gedaan, zodat ouders even wat anders kunnen doen. Ook ben ik invalkracht op een kinderdagverblijf voor verstandelijk en lichamelijk beperkte kinderen geweest. Nu loop ik stage bij Jeugdhulp Friesland op een dagbehandeling voor kinderen van anderhalf tot 7 jaar. Ik ben trots op mezelf, ik begon op het laagste niveau van het vmbo, wie had ooit gedacht dat ik nu bijna klaar ben met het hbo? Ik ben een perfectionist en een doorzetter en dat heeft me gebracht tot waar ik nu ben.

Ik denk dat mijn vader heel trots op me is. Ik heb heel erg mijn best gedaan. Mijn moeder had een tijdje terug even telefonisch contact met een leraar van de basisschool. Hij was volkomen verrast toen hij hoorde hoever ik was gekomen. Ik was zo zwak in de klas, mocht van hem zelfs sommen overslaan. Dat is eigenlijk niet goed geweest.

Mijn vader is nooit bij mijn paardrijwedstrijden geweest, niet bij het afzwemmen, niet bij mijn diploma-uitreikingen, niet op al die momenten waarop een kind zijn vader zo nodig heeft. Hij zal er ook niet bij zijn als ik straks mijn hbo-diploma heb en hij was niet op onze bruiloft. Hij heeft me niet zien stralen en hij kon me niet weggeven. Onze trouwdag was schitterend, ook omdat het 's ochtends eerst heel hard regende. We baalden hier stevig van want het kwam echt met bakken naar beneden. Toen Danjel mij op kwam halen leek het alsof iemand daarboven de kraan dichtdraaide. Een blauwe hemel en zon kwamen tevoorschijn. Dit was een heel mooi moment. Ook op het stadhuis tijdens het jawoord kwamen de warmte en het licht van de zon de zaal binnen schijnen. Mijn tante, moeder en ik, we zijn ervan overtuigd dat dit het werk van mijn vader was. Dus eigenlijk heeft hij me wel zien en laten stralen!

Ik zou hem zo graag willen laten zien wat ik doe, hoe het gaat en hem willen voorstellen aan Danjel. Het is soms nog steeds moeilijk om dat te accepteren. De laatste tijd raak ik erg geëmotioneerd als ik vaders en dochters samen zie. Misschien komt dat door het zien van iets wat ik niet echt heb gekend en niet heb gevoeld. Ik zou hem helemaal fijn knuffelen als ik hem nog maar één keer kon zien, hem alleen maar heel goed vasthouden en nooit meer laten gaan. De grote vraag blijft altijd: 'Waarom nou hij?'

Ik kan gelukkig heel goed opschieten met Dieuwe, de vriend van mijn moeder. Hij houdt ook van doorpakken, is enthousiast en gaat er ook voor. Een geweldige man. Maar hij is niet mijn vader. Hoe lief ik hem ook vind, wij zijn geen bloedverwanten, en dat is toch anders. De momenten waarop mijn verdriet zich uit, zijn vaak 's avonds op bed. Dan heb ik even een flinke huilbui en dan is het weer klaar. Soms moet het er even uit en de volgende dag ga ik weer verder. Ik sta er echt niet elke dag bij stil dat hij er niet meer is, want dat gaat ook niet.

Als ik op televisie programma's zie over familieruzies vind ik me echt op. Ga om tafel zitten en praat het uit, scheld elkaar wat mij betreft even flink uit, maar maak het goed, het leven is zo kort, denk ik dan. En als ik kinderen ruzie zie maken met hun vader, dan denk ik: wees blij dat je hem nog hebt, ik wou dat ik ruzie had kunnen maken met mijn vader. Ik heb geleerd dat het iedere seconde zomaar opeens afgelopen kan zijn. Dus probeer ik heel erg te genieten van alles en iedereen om me heen. Ik heb al mijn opa's

en oma's nog en daar ben ik heel dankbaar voor. Ook geniet ik erg van het samen zijn met mijn moeder, Dieuwe en mijn broertjes.

Tips van Anna

Tips voor school

- Wees erop voorbereid dat een leerling, leraar of gezinslid kan overlijden
- Maak een stappenplan!
- Blijf aandacht besteden aan een leerling, ook als er een nieuwe papa in het gezin komt
- Zorg dat je weet wie er in het gezin van leerlingen overleden is
- Bespreek met een leerling wat ze wil
- Je kunt van alles zelf bedenken, maar als ze het niet wil, doe het dan niet

Tips voor familie

- Vertel verhalen over een overleden vader, moeder, broer of zusje, dit helpt!
- Anekdoten als 'O, je vader vond dat ook zo fijn' zijn prettig

Tips voor vrienden

- Samen delen betekent ook erover praten en haar laten huilen
- Laat ze maar gewoon komen, die tranen
- Je hoeft niet altijd over iemands vader te praten, als het maar bespreekbaar is